

Kajkavsko pjesništvo u dječjem vrtiću

Topolnjak, Bruna

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:001374>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Bruna Topolnjak

KAJKAVSKO PJESNIŠTVO U DJEČJEM VRTIĆU

Završni rad

Čakovec, studeni 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Bruna Topolnjak

KAJKAVSKO PJESNIŠTVO U DJEČJEM VRTIĆU

Završni rad

Mentor rada:

prof. dr. sc. Tamara Turza-Bogdan

Čakovec, studeni 2023

SADRŽAJ

UVOD.....	1
1. PJESNIŠTVO ZA DJECU	2
1.1 Pjesništvo u dječjem vrtiću i uloga odgojitelja	2
2. DJEČJA KAJKAVSKA KNJIŽEVNOST.....	5
2.1 Pjesništvo - usmena lirika i epska pjesma.....	6
2.2 Dječje pisano kajkavsko stvaralaštvo.....	8
3. AUTORI KAJKAVSKOG PJESNIŠTVA	10
3.1 Ivan Goran Kovačić	10
3.2 Pajo Kanižaj	11
3.3 Dragutin Domjanić	11
3.4 Ivica Jembrih (Cobovički).....	12
3.5 Ljubica Duić	13
3.6 Božica Jelušić	14
3.7 Nikola Pavić	15
3.8 Ladislav Radek.....	16
3.9 Fran Galović.....	17
3.10 Miroslav Dolenc Dravski	17
4. O RAZVOJU JEZIKA RANE DOBI	19
4.1 Govor i jezik u ranoj dobi	19
4.2 Rani jezični razvoj.....	20
5. NARJEČJA KOD GOVORA DJECE PREDŠKOLSKE DOBI	22
6. PROVOĐENJE AKTIVNOSTI U DJEČJEM VRTIĆU „ŽIBEKI“	24
6.1 Cilj aktivnosti	24
6.2 Razvojne zadaće.....	24
6.3 Faze planirane aktivnosti.....	24
6.4 Refleksija na provedenu aktivnost	26
7. ZAKLJUČAK.....	31
8. LITERATURA	32

SAŽETAK

Na samom početku rada bit će govora o pjesništvu za djecu, pjesništvu u dječjem vrtiću i ulozi odgojitelja. U središnjem dijelu rada prikazuju se dječja kajkavska književnost, autori kajkavskog pjesništva za djecu te primjer pojedine pjesme svakog od navedenih autora. U radu su obrađeni pojmovi razvoja govora djece u ranoj dobi i narječje u govoru djece. Rad sadrži pripremu za aktivnost i refleksiju nakon aktivnosti uz pjesmu autorice kajkavskog pjesništva.

Aktivnost u dječjem vrtiću sastojala se od pet faza. Prva faza bila je igra malih ježeva, druga faza igra opipanja i osluškivanja lišća, treća faza čitanje pjesme, četvrta faza razgovor o doživljaju pjesme i peta faza stvaralačke aktivnosti, odnosno djeca su osmišljavala pjesmu i modelirala ježa.

Cilj ovog rada i same aktivnosti u dječjem vrtiću razvijanje je ljubavi prema kajkavskom pjesništvu i poticanje djece na govor, komunikaciju i izražavanje na govoru njihovog roditeljskog doma odnosno, na kajkavskom narječju. Dijete jezik ne uči, nego ga usvaja. Materinski jezik razvija se od najranije dobi djeteta, a preduvjet za to je njegova govorna okolina, odnosno govorni uzori. U poticanju govora vrlo su važni govorni uzori, odnosno odgojitelj ili roditelji. U dječjem vrtiću odgojitelj je taj koji potiče govor u aktivnostima i u igri s drugom djecom. Govorni uzori, odnosno djetetova najbliža okolina i odgojitelj trebaju dijete poticati na govor, razgovarajući s njim i upoznavajući ga s književnim djelima, a posebice poezijom koja potiče razvoj govora na drugačiji i djeci zabavan način. U završnom dijelu rada prikazuje se jedna aktivnost s pjesmom na kajkavskome narječju koja je odrađena u dječjem vrtiću.

Ključne riječi: djeca, jezik, govor, kajkavsko narječje, poezija

SUMMARY

At the very beginning of the work, there will be talk about poetry for children, poetry in kindergarten, the role of educators, and recitation. In the central part of the work, Kajkavian children's literature, authors of Kajkavian poetry for children and an example of a single poem by each of the mentioned authors are presented. The paper will discuss the development of the speech of children at an early age, about the dialect in children's speech. The work includes preparation for the activity and reflection after the activity along with a poem by the author of Kajkavian poetry.

The activity in the kindergarten consisted of five phases. The first phase was a game of little hedgehogs, the second phase was a game of touching and listening to leaves, the third phase was reading poems, the fourth phase was a conversation about the experience of the poem, and the fifth phase was creative activities, i.e. the children created a poem and modeled a hedgehog.

The goal of this work and the activity itself in the kindergarten is to develop a love for Kajkavian poetry and to encourage children to speak, communicate, and express themselves in the language of their parent's home, i.e. in the Kajkavian language. A child does not learn language but acquires it. The mother tongue develops from the earliest age of the child, and the prerequisite for this is the speaking environment, i.e. speech patterns. Speaking role models, i.e. teachers or parents, are very important in encouraging speech. In kindergarten, it is the teacher who encourages speech in activities and play with other children. Speech role models, i.e. the child's closest environment and the educator should encourage the child to speak, talk to children a lot, and introduce children to literary works, especially poetry, which encourages the development of speech in a different and fun way for children. Therefore, in the final part of the paper, an activity with a song in the Kajkavian dialect, which was performed in a kindergarten, is presented.

Keywords: children, language, speech, Kajkavian dialect, poetry

UVOD

Dijete treba poticati da govori kako bi pravilno oblikovalo glasove, naučilo slušati govor drugoga, točno izgovaralo i oblikovalo rečenicu. Postoje razni govorni oblici: prepričavanje, razgovor, pripovijedanje, opisivanje, recitiranje, itd. Ti govorni oblici ostvaruju se uz pomoć umjetničkih tekstova kao što su: slikovnice, priče, bajke, basne, dječja poezija, brojalice, pitalice, brzalice i zagonetke. Govor nas kao roditelja ili odgojitelja uzor je i utjecat će na ispravan govor djeteta. Velički i Katarinčić (2011) kažu da dijete treba sadržaje koje ćemo mu ponuditi kako bi zadovoljilo svoju prirodnu znatiželju. U ranoj dobi takve sadržaje pruža nam književnost, a posebno poezija. Djeca predškolske dobi lako pamte i vole stihove te ih brzo nauče izgovarati napamet. Poezija i stihovi mogu probuditi dječju maštu i djecu potaknuti da istraže određenu temu.

Dijete na kajkavskom govornom području služi se kajkavskim narječjem. U dječji vrtić dolazi govoreći idiomom kojim se govori u roditeljskom domu. Boravak u dječjem vrtiću svakom djetetu omogućuje dopunjavanje govorne kompetencije, rječnika i slobodnije izražavanje. Svako dijete, kada dođe u dječji vrtić, donosi različiti govorni izraz i specifičnosti svog okruženja.

Cilj ovog završnog rada i aktivnosti provedene u dječjem vrtiću razvijanje je ljubavi prema kajkavskom pjesništvu i poticanje dječjeg govora, komunikacije i izražavanje na kajkavskom narječju, odnosno govoru djeteta iz svog roditeljskog doma. Dijete prvo usvaja materinski jezik, u ovom slučaju kajkavštinu, a tek onda standard, stoga treba njegovati govor narječja.

1. PJESNIŠTVO ZA DJECU

Crnković (1969) navodi da se dijete susreće s poezijom prije nego s bajkom i pričom, ali je i rano napušta, čim se susretne s realističkom pripovijetkom i avanturističkim romanom. Osim, naravno nekih pojedinaca koji i dalje pokazuju interes za poeziju. Smatra se da za djecu u dobi od desete do trinaeste godine života poezija nije povoljna. Kad je poezija povezana s melodijom, djeca je više slušaju i pjevaju. Djeca poeziju mogu ponavljati u igri, slušaju je u školi i na priredbama. Djeca već sa tri godine u obiteljskom okruženju uče pjesmice napamet. Tijekom igre sa starijom djecom, dijete čuje i pamti stihove brojalica i nekih drugih pjesmica. Crnković (1969) kaže da je vrlo važna za spomenuti i uspavanka. Ona je zajedno s melodijom, poezija od pradavnih vremena. Uspavanke stvaraju isključivo odrasli. One su monolozi majke koja iskazuje ljubav prema svom djetetu. U dječjim vrtićima djeca nauče jako puno pjesama koje prije polaska u školu recitiraju na priredbama.

Zalar (2002) ističe da je poezija za djecu različita od poezije za odrasle te se ona obraća dječjim mogućnostima doživljavanja. Metafore moraju biti bliske djetetu, odnosno usporedbe moraju biti svježije i moraju se ticati djetetovog okruženja i zanimanja. Zalar (2002) spominje i maštu koja je bitna kod poezije za djecu. Maštu Zalar (2002) spominje kao okrenutost osjetilima: vidu, sluhu, dodiru, mirisu i okusu. Ti aspekti važni su jer na taj način djeca istražuju svijet. Zalar (2002) navodi da djeca uživaju u rimi, zvučnosti i ritmu.

1.1 Pjesništvo u dječjem vrtiću i uloga odgojitelja

Djeca se s pjesmom upoznaju vrlo rano. Peteh (2018) ističe da je pjesma česta u praksi dječjih vrtića bila ona otpjevana ili izgovorena. Izbor, duljina, namjera, pristup i tema pjesme povezani su i određuju se ovisno o dobi djeteta. Prema Peteh (2018) dječja poezija sadržaj je odgojno-obrazovnog procesa jer obrazuje i odgaja djecu. Peteh (2018) u knjizi *Radost igre i stvaranja* nabraja neke dobrobiti koje pjesma pridonosi djetetu: utječe na razvijanje različitih osobina ličnosti, djeluje na misaone sposobnosti djece, na socijalne i emocionalne osobine, može poslužiti za buđenje emocija prema ljudima, prirodi, zavičaju, kao poticaj za igru, slikanje, crtanje, modeliranje i razgovor, može biti motivacija za stvaranje vedrog raspoloženja, uvod u neku novu aktivnost, dopuna na kraju aktivnosti, ilustracija tijekom rada, itd.

U odabiru poezije za predškolsku djecu moraju se poštivati određene specifičnosti:

- „Svojom jednostavnošću, meliodioznošću, slikovitošću i ritmom pjesma mora biti bliska djeci“ (Peteh, 2018; str. 46)
- „Pjesma mora odgovarati dobi djeteta.“ (Peteh, 2018; str. 46) Prvi susret djeteta s pjesmom u vrtiću treba animirati dijete na način da dijete kasnije ponavlja pjesmu te da zavoli pjesmu. Svaka pjesma nije za svaku dob djeteta. Djetetu u starosti od dvije godine mogu se recitirati brojalice s jednostavnim rimama i igre riječima povezane sa živahnom i vedrom kretnjom (Peteh, 2018).

Što se tematike tiče pjesma treba biti jednostavna i bliska djeci, a može biti raznovrsna: pjesme o blagdanima, slavljinama, životinjama, biljkama, predmetima koji ih okružuju, godišnjim dobima, objektima, prometu, itd. Djeci su omiljene duhovite i šaljive pjesme. Naravno, tu su i sadržaji povezani s igrom, uspavanke i sl. Uvijek su prihvatljivi i sadržaji iz neposrednog okruženja i sadržaji vezani uz različite pojmove. Djeca trebaju usvojiti raznovrsne stihove: vesele, šaljive i ozbiljne (Peteh, 2018).

Uloga odgojitelja u odabiru pjesama nije nimalo lagana. Odgojitelj mora odabrati odgovarajuće pjesme, a odabir će ovisiti o ukusu, poznavanju dječje poezije, poznavanju dječjih govorno-izražajnih mogućnosti, poznavanju mogućnosti djece, itd. Kod odabira odgojitelj mora pripaziti i na to da pjesme ne smiju biti preduge. Predškolsko dijete brzo pamti, ali ako ga previše opteretimo izgubiti će interes. Kad odgojitelj upoznaje djecu s pjesmom postoje neke zajedničke komponente, a to su: početak, tijek i završetak, odnosno motivacija, slušanje pjesme i završetak. Kako Peteh (2018) ističe, motivacija može biti različita, ponekad vrlo kratka: jedna rečenica, razgovor, slika, lutka, glazbeni fragment, scena iz kazališta lutaka i sl. Nakon toga odgojitelj kazuje stihove. Najviše ovisi o odgojitelju i njegovoj sposobnosti interpretacije kako će djeca prihvatiti pjesmu te koliko i kako će se djeca uključiti u suradnju i ponavljati pjesmu. Za kraj djeca mogu prijeći na igru, šetnju i sl. Nema šablone kako se pjesma približava djeci (Peteh, 2018).

Pjesma se može i recitirati, ali dijete treba to željeti. Kod recitacije vrlo je bitan izbor dobre pjesme za djecu. Pjesma mora biti djeci prihvatljiva. Naravno, pjesma mora biti prihvatljiva i odgojno obrazovnim osobama koje djecu odgajaju i obrazuju. Kod odabira pjesme mora se voditi računa o dobi djece jer uz dob djeteta važan je i broj riječi kojim dijete raspolaže. Preporučaju se vesele, šaljive i žive pjesme. Vrlo je važno kako će se djecu zainteresirati za pjesmu, odnosno kako će se djeci pjesma prezentirati. Za mlađu djecu primjerene su kraće pjesme, pitalice i jednostavnije brojalice. Pjesme s rimom pozitivno utječu na komunikacijski

i govorno jezični razvoj. Pjesma može biti poticaj za likovno izražavanje. Pjesmom dijete razvija pravilnu artikulaciju glasova i širi fond riječi. Pjesma kod djeteta potiče koncentraciju, pozitivne emocije i budi interes. Pjesmom dijete upoznaje svijet oko sebe. Kada se recitira važno je govoriti sporije i jasno, na taj način djeca pamte i usvajaju riječi. Prilikom pauze/stanke u pjesmi djeca usvajaju jezičnu poruku koju obrađuju (Lupis, 2000).

2. DJEČJA KAJKAVSKA KNJIŽEVNOST

Hranjec smatra 1796. godinu početkom dječje kajkavske književnosti. Tada je objavljena prva dječja knjiga, kajkavski prijevod Robinzona A. Vranića. Vranić ga je nazvao *Mlajši Robinzon* (Turza-Bogdan, 2013).

Hranjec (2022) ističe da se u drugoj polovici 20. stoljeća uz suvremeno kajkavsko dječje pjesništvo vežu autori P. Kanižaj, I. Jembrih, I. Kutnjak, S. Jakševac, M. Dolenc Dravski.

Pjesništvo je zastupljenije od suvremene proze. Prozna djela u kojima se može naići na kajkavski izraz su: Matoševe pripovijetke, pripovijetka S. Kolarica *Breza*, J. Horvat *Sedmi be, Mačak pod šljemom*, Kovačićev roman *U registraturi*. Poslije Dijanićevog *Narođenog dana* D. Domjanić piše kajkavski igrokaz namijenjen djeci *Petrica Kerempuh* i *Spametni osel*. Lik Kerempuha obrađuje S. Dragović i izdaje zbirku dramskih tekstova *Probudio se Kerempuh* (Turza-Bogdan, 2013).

Profesori dječje književnosti, metodičari i književni teoretičari koji se bave proučavanjem dječje kajkavske književnosti su: J. Skok, E. Fišer, S. Hranjec, Z. Bartolić, A. Jembrih, S. Težak. Postoje i stručni i znanstveni skupovi koji se održavaju u kajkavskim krajevima sa svrhom promicanja znanja o kajkavskoj književnosti. (Turza-Bogdan, 2013.)

Hrvatska kajkavska dječja književnost dijeli se na dječju usmenu kajkavsku književnost, dječju pisanu kajkavsku književnost i na dječje pisano kajkavsko stvaralaštvo (Hranjec, 2022).

U dječju usmenu kajkavsku književnost ubrajaju se usmenoretorički oblici, mali usmenoknjiževni oblici, pjesništvo - usmena lirika i epska pjesma, usmena proza i usmeni igrokazi. Usmenoretorički oblici su brojalice - smislene i besmislene, rugalice - Marija Novak i njezin značajan rad *Dječje rugalice u Međimurju*, izmišljalice - primjer *Ženil se je sivi komar*, bajalice - bitna magijska moć izrečenog *Pož, mož, pusti roge van, da ti kuću ne prodam, starom dedu za duhan*, uspavalice - stvaraju odrasli *Zibu, hajju, dete malo*. U male usmenoknjiževne oblike spadaju: poslovice - kratke, slikovite izreke *Bam, ham!*, zagonetalice - treba ju odgonetnuti, ritmizirane, ritmički organizirane pitalice i šaljive pitalice. Zatim slijedi pjesništvo - usmena lirika i epska pjesma - *Ringe raje, Tu za repu, tu za len*. U usmenu prozu ubrajaju se bajke - primjer *Zločesta vila*, legende - primjer *Kralj Matijaš*, novele - primjer

Frater i turski car, anegdote - tematska lepeza usmene anegdote, basne - slične kraćim pripovijetkama-novelama *Lisica i jež*, u usmene igrokaze spadaju igrokazi sa sjenama, igrokazi s maskama, igrokazi s lutkama, glazbeno-scenski igrokazi (Hranjec, 2022).

Dječja pisana kajkavska književnost uključuje pjesništvo, tj. autore koji pišu pjesme za djecu na kajkavskom narječju, a oni su: Pajo Kanižaj, Dragutin Domjanić, Ivan Goran Kovačić, Ivica Jembrih, Božica Jelušić, Ljubica Duić, Fran Galović, Nikola Pavić, Mihovil Pavlek Miškina, Stjepan Jakševac, Miroslav Dolenc Dravski, Ladislav Radek, Stanislav Petrović, Ivan Kušteljag, Milan Crnković, zatim proza te u autori Antun Vranić, Jakob Lovrenčić, Ignac Kristijanić, Ante Kovačić, Antun Gustav Matoš, Miroslav Krleža, Joža Horvat, Slavko Kolar, Hrvoje Hitrec. Ovdje se ubraja i drama i autori Tituš Brezovački, Juraj (Franjo) Dijanić i prva hrvatska dječja drama, Dragutin Domjanić, *folklorni igrokazi* – Stjepan Novak. Primjeri dječjeg kajkavskog stvaralaštva su: *V mojem dvorišću*, *Tak je negdar bilo*, *Cug*, *Ftička*, *Biele pahule*, *Domaća rieč*, *Zagorje*, *Stara Hiža* (Hranjec, 2022)...

2.1 Pjesništvo - usmena lirika i epska pjesma

U usmenoj lirici najzastupljenija je popijevka. Međimurje se može izdvojiti kao regija u kojoj je nastalo nekoliko tisuća popijevki. Točan broj nije poznat. Popijevku je UNESCO 18. studenog 1918. godine stavio na listu svjetske kulturne baštine. Popijevkinim glazbenim frazama posezali su i veliki poznati skladatelji (Mozart, Beethoven). Djeca je pjevaju uz ples, može biti uspavalica, igra s plesom u kolu ili posrijedi brojilička pjevana struktura. Djeca su slušala i popijevke starijih pa su te popijevke interpretirali na raznim školskim priredbama, one imaju domoljubnu, animalističku i ljubavnu tematiku. One s domoljubnom tematikom Skok naziva „rodoljubnice“ (Hranjec, 2022).

Primjeri usmene lirike:

RINGE, RAJE...

*Ringe, raje, ringe raje,
Vutim Kolim, vu tim koli,
Jedna fajna puca,
To je bila Sosedova Treza,
Ringe raje, ringe raje,
Seme ale daje,
Tiflin taflin,
Podgregajflin,
Čučučuuu.....*

*Ringe raje, ringe raja,
Puna zdela jaja.
Jaje su pojeli,
Zdelu su potrli.*

TU ZA REPU, TU ZA LEN

*Tu za repu, tu za len, tu za masno zelje.
Fašnik se je oženil, Pepelnicu zaručil.
Pepelnica zaručnica, fašnik mladoženja.
Fašnik ima velike oči i duge mustače.
pepelnica se dosmica, kuoli njega skače. Pepelnica...
Denes zeljem gibanica, zjutra povrnica,
tuomu vam je semu kriva stara Pepelnica. Pepelnica...
Pepelnični lačni dnevi, fašniku se tuože:
„Slane ribe i palenta, tuo nam čreva stuže.“Pepelnica...“*

Primjer popijevke koju djeca pjevaju u kolu je *Ringe raje*, a druga izdvojena popijevka je vezana uz običaj kada djeca obilaze kuće za fašnik te po kućama pjevaju *Tu za repu, tu za len* (Hranjec, 2022).

LEPO NAŠE MEĐIMORJE

*Lepo naše Međimorje,
puno žita kak je morje;
klasi zlatni se njihaju,
ljudstvu hranu slatku daju.
Tu široke njive plode,
i s koruzom zaltnom rode,
z senokoš pak bujna trava
s kom se hrani tursta marha.
Tu šumice i gajiči,
kud spevajo mili ftiči,
a tam gori pak gorice,
de nam raste slatko vince.
Od severa tiha Mura,
a od juga hitra Drava,
jedna drugu tak ljubiju,
pri Legradu skup se zliju.*

Lepo naše Međimorje primjer popijevke s domoljubnom tematikom, odnosno popijevke koja govori o ljubavi prema rodnom kraju.

Epska usmena poezija zastupljena je na štokavskom području. Razlikuje se od lirske popijevke. U epskoj usmenoj poeziji ima likova i fabula je razvijena. Pripovijeda se u stihu. Ona se recitira. Tematika je raznolika, od fantastičnih tema do onih povijesno utemeljenih (Hranjec, 2022).

2.2 Dječje pisano kajkavsko stvaralaštvo

Mnogi kajkavski pjesnici pišu o sjećanju na svoje djetinjstvo i obiteljsko okruženje. U dječjim radovima može se prepoznati isto pojava motiva djetetovog okruženja jer oni žive i rastu u tom okruženju. Dijete mora imati dara i kreativnosti da bi nešto napisalo. Kreativnost se može razumijeti kao stvaralaštvo. Kreativne osobe su domišljate, originalne i spretne. Hranjec (1995) ističe neke pretpostavke o tome zašto djeca pišu:

1. „otvorenost prema svijetu
2. traženje vlastitog odgovora na vlastita vitalna pitanja
3. traganje, istraživanje
4. kritičnost, osjetljivost za probleme u neposrednom okružju
5. slobodna igra mašte“ (Hranjec, 1995; str. 58)

Djeca pišu pjesme na kajkavskom narječju jer je njihova prva riječ i bila riječ zavičajnog govora. Prvi susret djeteta s poezijom riječ je majke kroz npr. uspavalice. Hranjec (2022) navodi da odrasli pjesnici ne pišu samo svojim zavičajnim jezikom jer su oni već savladali standard.

Kod obilježja pjesma u dječjem kajkavskom stvaralaštvu može se istaknuti raznolikost motiva. Djeca postižu njima primjerenim temama. Što se tiče forme, Hranjec (2022) kaže da su u novijim dječjim radovima djeca sklona slobodnom stihu i izbjegavaju kalupe. Za leksik spominje kako su djeca iskazala raskoš i leksičke nijanse kajkavštine. No, spominje i to da štokavski žargonizmi i tuđice zamjenjuju kajkavske riječi.

Djeca često pišu pjesmicu kao zadatak koji su dobili kako bi se one kasnije recitirale na školskim svečanostima ili pojavile u zbornicima. To se može protumačiti kao pisanje po usmjerenju, a ne spontani dječji rad (Hranjec 2022).

Fišer je posvetio pozornost promašajima u dječjim radovima. Prema njemu, promašaji se mogu podijeliti u četiri grupe:

1. Za prvu grupu ističe nedostatak nadarenosti (tematska ograničenost, zbrkanost emocija, siromaštvo leksika, banalno rimovanje...)
2. Za drugu grupu vezana su preuzimanja, odnosno plagijati pjesama odraslih pjesnika
3. U trećoj grupi radi se o pjesmama o marljivom učeniku i stihovima zahvala za učiteljičin trud, ali izrečenim *Kaj je ona bila?*
4. A u četvrtoj grupi nalaze se pjesme s nekim riječima na standardu (Hranjec, 2022)

Tuga i gorčina siromaštva, pečalbe, rastanka s rodnom grudom, radost i ljepota zavičaja i ljubavne đачke čežnje teme su koje dominiraju kako navodi Težak. U novije doba pojavljuju se i nove teme. Hranjec (2022) izdvaja dvanaest tema i predstavlja pjesme za po svaku temu. One su: dom, dvorišće/grunt, zavičaj, životinjski, tj. ptičji svijet, bližnji, običaji, rad, staro-novo, škola+igra= djetinjstvo, ljubav, domovina.

Ivo Kalinski pisao je među prvima o dječjim radovima na kajkavskom narječju, osvrnuo se na prvu zelinsku smotru dječjih radova na kajkavštini. O dječjem kajkavskom stvaralaštvu pišu i Stjepko Težak, Ivo Zalar i Ivanka Kunić. Posebno je važno spomenuti antologiju pod nazivom *Antologija hrvatskog dječjeg kajkavskog pjesništva* koju je priredio Ernest Fišer. Antologija je posvećena samo dječjim radovima, odnosno u njoj su predstavljeni dječji radovi. Antologija sadrži 257 dječja rada. Fišer je uveo i treću cjelinu kako navodi Hranjec *Dječja bibliografija kajkaviana* i priložio predgovor *Uprizorenje hrvatskog dječjeg kajkavskog pjesničkog stvaralaštva*. (Hranjec, 2022)

Primjeri dječjeg pisanog kajkavskog stvaralaštva:

PROTULETJE

*Oblaček na nebu,
Matulček na cvetu.*

*Listek na vetreku,
Smešek na mom ličeku.*

HIŽA

*Hiža
Stara, črna
Gledi, tuguje, zdihava
Na svetu sem samo
Drevo.*

3. AUTORI KAJKAVSKOG PJESNIŠTVA

U nastavku donosim izbor najpoznatijih autora kajkavskog pjesništva iz druge polovice 20. stoljeća. Kajkavsko pjesništvo za djecu u to vrijeme pišu: Pajo Kanižaj, Dragutin Domjanić, Ivan Goran Kovačić, Ivica Jembrih, Božica Jelušić, Ljubica Duić, Fran Galović, Nikola Pavić, Mihovil Pavlek Miškina, Stjepan Jakševac, Miroslav Dolenc Dravski, Ladislav Radek, Marija Novak, Stanislav Petrović, Ivan Kušteljag i Milan Crnković (Hranjec 2022).

3.1 Ivan Goran Kovačić

Dječjim stihom bavio se samo povremeno i usputno. Bio je urednik kulturne rubrike u *Hrvatskom dnevniku*. Neke njegove pjesme spadaju u antologijske stranice hrvatske kajkavske dječje književnosti. Njegovi stihovi vrlo su začudni. Neke od njegovih pjesama su: *Mali oblak*, *Potok*, *Proleće*, *Mali pot*, *Martinova brada*, *Beli most*. „Pjesmama ne pripovijeda, voli zgusnuti izraz i sliku, metar usklađuje s iskazom, a stihovima obogaćuje leksički fond kajkavštine unoseći specifičan kajkavski govor.“ (Hranjec, 2006; str. 84, 85)

Njegova zbirka *Ognji i rože* tiskana je nakon njegove smrti 1945. godine. I. G. Kovačić ju je najavljivao kao *Knjiga Ognja i rož*. Osnovna mu je tematika zavičaj. (Hranjec, 2022)

Hranjec (2022) izdvaja odlike:

1. Pisao je o zavičaju – afirmirao je i nove zavičajne obrasce i neke ustaljene.
Nove, karakterizira nesvakidašnjost
2. Pjesme su mu slike.
Primjer na pjesmi *Mali pot* – vedrina, razigranost, naglašena ritmičnost,...
3. Kovačić je najraznovrsniji metričkim strukturama svojih stihova.
Sve pjesme su mu metrički različite
4. U svoje pjesme unosi „specifičan leksik goranske kajkavštine“.
Primjer pjesme Ivana Gorana Kovačića:

MALI OBLAK

*Dignil se v jutro
Iza brega
Mali oblak – ko gnjezdo
Od snega.
Tice so v jata letèle
Iz njega.
I puhnil je vetr,*

Vetr jak:
Ní gnjezdo vre ticam
Mal oblâk; –
Tožno letído, čvrčído
Čez zrak.

3.2 Pajo Kanižaj

Pajo Kanižaj je metajezičar, usporavatelj norme, leksički inovator. Objavio 10 knjiga za djecu i 40 slikovnica. Scenarist je za crtani film, autor lutkarskih i dramskih listova *Paradoks*, i *Žalac*. Napisao je zbirke: *Na golom otoku*, *Bila jednom jedna plava*, *Šara bara*, *Zeleni brkovi*, *Zdrprmapan*, *3čave pjesme*, *Čudo u djetetu*, a najprepoznatljiva njegova zbirka je *Prsluk pucam*. Hranjec (2006) ističe da je vrlo važan i kao kajkavski dječji pjesnik. KAJ se nalazi i u njegovom prezimenu. Kajkavski Kanižajev stih: „Pravo je pitanje zašto KAJ u mome prezimenu? Ak se NIŽA hiti vun čez obločec, kaj bu ostalo? Ostalo bu KAJ. Tak da je mene KAJ predodredil čim se rodil.“ (Hranjec, 2006; str. 123).

Kanižaj je objavio dvije zbirke na kajkavskom narječju: *Kralju Tomislavu* i *I onda neš pil*. U neke svoje zbirke dodavao je kajkavske stihove. A to su: *Popevke sem pisal*, *Prsluk pucam*, *Žufki slatki kaj*, *Zeleni Brkovi*. Piše svakodnevnom, urbanom i ruralnom govornom varijantom. Kanižaj je važan i u prozi, objavio je 5 proznih zbirki: *Kad sam bio odrastao*, *Ta divna čudovišta*, *Treće i druge priče*, *Čudo u djetetu*, *Prozor u prozu*, *Zapisi odraslog limača*. Neke od njegovih pjesama su: *Dok se vrnem*, *Dežd*, *V dvorišću*, *Grah*, *Žufka*, *slatka Podravina*. (Hranjec, 2006)

Kanižaj unosi novu formu i izraz. Stvara KAIKU (Kajkavski haiku): *Nigdar više*, *Sram* (Hranjec, 2022).

Primjer pjesme Paje Kanižaja:

KAJ

Kaj mi je vse kaj?
Soze i smeh i soze...
Početak i kraj!

3.3 Dragutin Domjanić

Dragutin Domjanić objavio je zbirke *Kipci i popevke*, *V suncu i senci*, *Po dragom kraju*. Zbirka *Kipci i popevke* prva je sastavljena zbirka u doba hrvatske moderne. Domjanića nazivaju

pjesnikom „sitnih koraka“. Mnoge od njegovih pjesama su i uglazbljene. Domjanić piše o starinskim temama. Prva pjesma koju je Domjanić objavio bila je *Ljubav ka domovini* (Hranjec, 2022).

Hranjec (2022) ističe da se u njegovim kajkavskim stihovima pojavljuju pejzažne impresije, a Pavletić ih okvalificira kao „ugodajne“. Npr. ugodajni jutra ili večeri, priroda, slikoviti krajobrazi... Neke Domjanićeve pjesme i danas su popularne i vrlo bliske djeci, a to su pjesme *Fala* i *Kaj*.

Autor je i usmene popijevke (Hranjec, 2022).

Primjer pjesme Dragutina Domjanića:

BOŽIĆ

*Posipal bi snegom
vse pute
i spunil z veseljem
vse kute,
da smeh i popevka zvoni,
da brigah i tugah
ni,
da suza već oko ne muti,
da vsaki si v srcu
oćuti:
Božić je došel nam vesel,
vsakomu sreće donesel
v sela i grade i gaj,
meni takaj!*

3.4 Ivica Jembrih (Cobovički)

Ivica Jembrih objavio je 40 zbirki. Od toga desetak je pjesničkih knjiga za djecu i mladež. Najvažnija zbirka koju je napisao prva je njegova zbirka za djecu *Mujceki se hinčuju*. Pisao je kajkavski, na standardu i dvojezično. Osnovna izražajna figura u pisanju mu je onomatopeja. Njegova inspiracija su djetinjstvo i zavičaj. Često se pojavljuju motivi okružja dječaka zagorskog sela. Tematika su mu zemlja, zavičaj i djetinjstvo (Hranjec, 2022).

Deset Jembrihovitih knjiga za djecu i mladež: *Mujceki se hinčuju*, *Popievke tice kajkavčice*, *Strahi i volitva*, *Zeleni krič*, *Ljubav iz početka*, *Vu perivoju Zrinskih*, *Potok*, *Gdje*

spavaju... i Šume se vraćaju u me. Prvi je kajkavski pjesnik koji je namijenio zbirke za djecu u cjelosti (Hranjec, 2022).

Primjer pjesme Ivice Jembriha:

CUJZEK

*On još ne zna
kaj je gija,
kaj je hista,
kaj je hot.
On još ne zna,
kaj su žvale,
kaj je bič –
cele polje mu je pot.*

*Hvečer najrajši
v detelju prejde.
Celu noč nej ga bile
da kujza s štale ne zahrže.*

*Gda ju čuje,
zdigne glavu,
zazvoni,
zbicne se se brže –
i več je pri cecku,
žeju vgasi –
i pak ga ni.*

*Veliju da mu na čelu
rođa ivančica cvete,
da se v beli štomfeki zlegel.
Šmajhla ga sako dete:
Cujzek! Cujzeeeeek!*

3.5 Ljubica Duić

Objavila je kajkavsku dječju zbirku „Dečeci i mlečeci“. Zbirka kompozicijom slijedi Galovića: *Protuletje, Leto, Jesen, Zima*. Hranjec ističe da što je Jembrihu Zagorje to je Duić Međimurje. Inspiracija su joj međimurska popijevka, motivski i izražajno. Najprije objavljuje dvije zbirke na standardu *U sjeni malog grada* i *Kamen u klepsidri*. Stvarala je u „sjeni maloga grada“ izbjegavajući produktivnost pod svaku cijenu, kako navodi Hranjec (2022). U njenim pjesmama motivi su i kraj „med dvema vodama“: *race v mlaki, buncek na najži, deca z*

napuhanim mehurom. Za djecu je objavljivala u dnevnim listovima i mjesečnicima (Hranjec, 2022).

Primjer pjesme Ljubice Duić:

DEČECI I MLEČECI

*Na paši su gruntali dečeci:
Gde buju najslajši mlečeci?
Fčasi su to zeznali,
pak se vu spomen dali:
Pod večē: je tre ođiti,
vu Marin tikvinec se skriti,
Skočiti fletno prek lese,
zamiriti Petrove pese,
vu Blažovem jarku fest paziti,
detelu hitro preplaziti,
pri Miškovem grahu postati,
koli sebe se zgledati...
i mlečece
slatke
debele
pri hudome Francu nabрати!*

3.6 Božica Jelušić

Objavila je 60 knjiga: dječje knjige, pjesničke i prozne zbirke, monografije, putopisi. Njezine zbirke su: *Meštri i meštrije, Ježuši, Noćna steza*. Manje je pisala na kajkavskom narječju, nego standardom. Isto tako, manje je pisala za djecu. Bitno je istaknuti njezino pisanje na standardnom jeziku za djecu: *Zmaj od Papira, Po mjeri cvijeta, Pogled stablu, Priča o Jakovu oblaku, Ljestve od svile, Zelena zemlja, Pjesko, pješćani dječak*. (Hranjec, 2022)

Vedar, pomalo nestašan ton, motivska primjerenost, u jezičnoj organizaciji uzorna jednostavnost, ritmička dotjeranost i rimarijska discipliranost neki su od elemenata koji se prepoznaju u njezinim pjesmama. Spustila se do jednostavnosti dječjeg izraza (Hranjec, 2022).

Primjer pjesme Božice Jelušić:

JEŽEK

*Ježek nam spod listja šuška.
Crno joko, vlažna njuška.
Celi pikav i bodeći,
O hruškama furt misleći.*

*Jesen ima žutu suknju:
Ježek nosi hruške v luknju.
Tam pod međom ima hižu,
Gdi vatrenu sluša vižu.
Na dimnjaku broji ftiče,
K drugoj strani joko hiče.
Visoka se njiše trava;
Za ježicom on zdihava.
K dragoj došel jako splašen,
Plešiv, šepav, ampak spašen!
Rekla mu je: „Ježek mili,
Sok od hruške bumo spili!“
Gda ježicu on zaprosi,
Najlepše joj hruške nosi!
Auti po cesti jure -
Ježek ostal bez frizure!*

3.7 Nikola Pavić

Započeo je stihovima na standardu; *Lirika* (1920.) (Hranjec 2022). Proslavio se zbirkom za odrasle *Međimurska zemlja* (1951.) na kajkavskom dijalektu. Zalar (2007) ističe da je pisao i pjesme za djecu. Objavio je tri zbirke dječje poezije: *Zlatni orasi* (1924.), *Čudnovata školjka* (1930.) i *Zvezdano jezero* (1933.) (Hranjec, 2022).

Hranjec (2022) u *Priručniku za zavičajnu nastavu* govori o nekoliko skupina Pavićevih dječjih kajkavskih pjesama.

1. Na „narodnu“ ispjevane, sukladne izrazom, motivom i sadržajem, koje oživljavaju ruralni svijet koji je djetetu primjeren; „selski njegov mikrosvijet (*Hiža, Pastela*), narodni život i običaji (*Žnjači, Bakica, Martinje*), pejzažne ruralne sličice (*Kipec*)“ (Hranjec, 2022; str. 76)

2. Drugu skupinu čine stihovi koji su igra, igra ritmička ili tematska (*Ftičec, Dečec*) (Hranjec, 2022)

Kada je riječ o Paviću, potrebno je spomenuti i njegovu uspavalicu; *Pri zibici*. Naposljetku, važno je spomenuti da je Pavić, kako ističe Hranjec (2022) u kronološkom slijedu prvi pravi dječji kajkavski pjesnik.

Primjer pjesme Nikole Pavića:

KIPEC

*Moji mali hiži
V mesecu se zlati
Kakti glava sveca
Krovek je slamnati*

*Koli nje se šeče
Čez ževično granje
Veter zgorec stiha
Kak da plete tkanje.*

*A spod trave mefke
Cvrčka sara žula,
Pak peva popevke
Kak pavič mikula.*

3.8 Ladislav Radek

Prvo je pjevao u ugostiteljskim dvoranama, no ubrzo je počeo pisati stihove. Neke od tih stihova je i uglazbio, a neke su uglazbili i ugledni skladatelji Vanja Lisak, Arsen Dedić, Heda Piliš, Mario Bogliuni i dr. Neki od stihova pronašli su se i na Krapinskom festivalu na kojem su popularnost stekle i popijevke: *Tam gori na bregu, Da bi ja mela, Nigdar, nigadar.* S popijevkom *Sam jena je* osvaja prvu nagradu publike i drugu nagradu stručnog žirija. Radek je autor i kajkavskih zbirki: *Svetle tenje* (1978.), *Zrje* (1983.), *Črni sveci* (1988.), *Povesmo življenja* (1997.), *Zemlja v šaki* (2009.) i *Prebrano seme* (2010.) (Hranjec, 2022).

Primjer pjesme Ladislava Radeka:

REČI RIEČ

*reči rieč
reči čistu
Reči bistru
kak bog zapoveda
a či treba
nek grmi
od zemle
do neba
nek zvoni
nek se zlevle
kak slap
ki z mehlina*

pod kamen roni (...)

3.9 Fran Galović

Autor je zbirke *Z mojih bregov* koja je sastavljena od 22 pjesme (zamišljenih 30). Galović šalje pisma Ogrizoviću zbog nezadovoljstva te odlazi u svoja brda gdje je pronašao mir i odmorište. Svojim povratkom oživio je slike djetinjstva, probudio je dječaka u sebi te je posegnuo za kajkavskim jezikom. Njegovi stihovi temom i ugođajem odnose se na zavičaj; prizori života Podravaca i slike iz vinograda. Neke od pjesama koje je napisao su: *Pod orehom, Grozdje, Pod breskvami, Plavo nebo, V trsju* (Hranjec, 2022).

Primjer pjesme Frana Galovića:

POD BRESKVAMI

*Crlene i žote breskve cure,
Pripeče sonce, mušice lečo,
Megle se vre po ledinaj vlečo,
Odnokod mi suhe trave diše.*

*Crlene so breskve, kesno je vre,
Moral bi pono torbo nabrati,
Drage bi svoje moral poslati
So ljubav i žalost v sake breskve.*

*Poslati bi moral breskve ja nje,
Makar je negde dalko prek morja;
Dok jo rumena pozdravi zorja,
Crlene kraj nje nek breskve diše!*

3.10 Miroslav Dolenc Dravski

Kao i Kanižaj, predstavio se i standardom i nije objavio samostalnu zbirku kajkavskih dječjih stihova, te su oba Podravci. Ostavili su trag u suvremenom kajkavskom pjesništvu, a ne samo dječjem. (Hranjec, 2006)

Pjesničku zbirku *Svatko ima svoju zvijezdu* objavio je 1976. godine. U toj zbirci nalaze se i kajkavski stihovi u ciklusu *Glasi s ravnice*. U pjesmama je naglašen anegdotski i ironijski prizvuk. Dolenc je sakupljao i zapisivao narodna blaga odnosno pošalice, uzrečice i običaje. (Hranjec, 2006)

Neke od njegovih zbirka su: *Ivanjska iskrica*, *Zagovor zemlji*, *Ljekoviti doživljaji djetinjstva*.

Kako navodi Hranjec (2022), Dolenc ne piše za dijete po narudžbi, svjesno, hotimičnim činom, već budi dječaka u sebi.

Primjer pjesme Miroslava Dolenca Dravskog:

MRAK

*Jenpot tak
pitam mamo:
-Reči, mama,
Kej je – mrak!?*

*Veli ona:
-Tak i tak!
Zmazani to je zrak!*

*Posle sam od ranja
do mraka
s kolomazom
mazal zraka.*

*Ste vidli
maloga bedaka!
Štel sam imati
svojega-
mraka*

4. O RAZVOJU JEZIKA RANE DOBI

4.1 Govor i jezik u ranoj dobi

Dijete svoj materinski jezik ne uči, nego ga spontano usvaja. Kako navode Velički i Katarinčić (2011), preduvjet za to je okolina koja govori, jezična zajednica. Djeca jezik, odnosno govor usvajaju intenzivnije nego odrasli. Ono što se djetetu govori ima važan utjecaj na djetetov osjećajan život, može osiromašiti ili potaknuti njegov razvoj. Velički i Katarinčić (2011) ističu da su djeca do svoje sedme godine u senzibilnom razvoju govora, a tu su jako bitni vanjski utjecaji. Kako bi se dijete potaknulo na govor potrebni su dobri govorni uzori.

Postoje mnoge stare brojalice, stihovi i razne druge pokretne igre koje su se usmeno prenosile te su djeci davale poticaj za jezik. Jako mala djeca, koja mogu sjediti u našem krilu, uživaju u tapšalicama i sličnim igrama s dodirrom. Djeca u dobi od dvije godine vole igre prstima s jednostavnim pokretima, a s većom djecom igra se sa zahtjevnijim stihovima (Velički i Katarinčić, 2011).

Djeca trebaju dobiti osjećaj da se njihova okolina zanima za njihov govor. Velički i Katarinčić (2011) kažu da dijete treba i sadržaje koje mu nudimo kako bi također zadovoljilo svoju prirodnu znatiželju. U ranoj dobi takve sadržaje daje književnost, a naročito poezija. No, tijekom biranja stihova treba voditi računa o slikovitosti riječi, kvaliteti jezika i kompoziciji riječi. Velički i Katarinčić (2011) još ističu da samoglasnici i suglasnici stoje na izvoru jezika te da taj prapočetak i danas riječi nose u sebi, što se najviše vidi u poetskom jeziku. „Jezik poezije vodi nas na prapočetak jezika bez obzira na to kojim jezikom govorimo i upravo je iz tog razloga on jedan od najboljih poticaja za govor.“ (Velički i Katarinčić, 2011; str. 14).

Vrlo je važno s djecom ponavljati stihove koji sadrže ponavljanja i onomatopeje zbog toga što ponekad u dječjem govoru nedostaju skupine samoglasnika i suglasnika i djeca ne govore dovoljno glasno. Velički i Katarinčić (2011) navode da djeca mogu glasno izgovarati neke skupine samoglasnika i suglasnika i vikati, ali ne mogu artikulirano govoriti.

Kako bi se dijete sposobno izražavalo te da bi kreativno djelovalo u jeziku, treba mu se omogućiti slušanje poezije, bajki i priča. Velički i Katarinčić (2011) ističu da posredovano iskustvo jezika dijete dobiva putem osjetila za sluh.

4.2 Rani jezični razvoj

Rani jezični razvoj dijeli se na predjezično razdoblje (predekspresivno razdoblje) i jezično razdoblje (ekspresivno razdoblje). Predjezično razdoblje traje od rođenja do prve smislene riječi (rečenice), a jezično razdoblje podrazumijeva djetetove prve smislene riječi (rečenice), razvoj fonologije, morfologije, pragmatike i sintakse (Kuvač Kraljević, 2015).

Od kada se rodi, novorođenče komunicira sa svojom okolinom. Predjezično razdoblje je gdje dojenče komunicira sa svojom okolinom, ali ne proizvodi jezične strukture. U predjezičnom razdoblju novorođenče razlikuje govor od drugih zvukova, već nakon tri dana života. Novorođenče starosti mjesec dana razlikuje konsonante, primjerice ba i da. Između šestog i osmog tjedna započinje gukanje (guu, haa) koje je povezano s osjećajem ugone. Između istih tjedana pojavljuje se prvi socijalni smiješak u kontaktu s odraslima. Dijete od pet i šest mjeseci jako je osjetljivo na visoke tonove, te se zbog toga se mora paziti na zvukove koji okružuju dijete. U dobi od četiri do pet mjeseci pa sve do sedam i pol mjeseci, pojavljuju se glasovne igre i brbljanje. Prema Kuvač Kraljić (2015) brbljanje se ostvaruje kroz dvije faze: između šestog i devetog mjeseca javlja se reduplicirano brbljanje, a oko osmog i devetog mjeseca nereduplicirano brbljanje. U redupliciranom dojenče proizvodi nizove slogova iste glasovne strukture (da-da-da-da). U razdoblju neredupliciranog brbljanja djeca proizvode nizove različitih slogova. Ti nizovi nisu prva riječ, no roditelji mu nerijetko pridaju takvo značenje. Velički i Katarinčić (2011) kažu da je nakon osmog i devetog mjeseca slogovno glasanje mnogo bogatije. Dijete spaja različite slogove i glasove i izgovara ih sa značenjem. Intenzivno se razvija i razumijevanje govora.

Jezično razdoblje započinje kada dijete proizvede prvu riječ. Prva riječ pojavljuje se između desetog i petnaestog mjeseca života. „Na početku se djeca „igraju“ glasovima i slogovima, zatim riječima, vlastitim glasom i pokretima.“ (Velički i Katarinčić, 2011; str. 10). Ovdje je vrlo bitna prisutnost osobe koja brine o djetetu i jednako tako bitno je da dijete osjeti sigurnost. Nadalje, dijete u starosti od jedne i jedne i pol godine neprestano usvaja nove riječi, odaziva se na svoje ime i izgovara riječi koje imaju funkciju rečenice. Velički i Katarinčić (2011) spominju „telegrafski govor“ koji je karakterističan za dvogodišnjaka. Dijete u starosti od dvije godine otprilike izgovori dvije riječi i to riječi koje su ključne za poruku. U dobi od dvije do dvije i pol godine kod djeteta se javlja zamjenica JA. To JA odnosi se na tjelesno JA. Dijete uz vlastito ime veže „JA“. Djetetu od tri godine

rečenice se sastoje od tri ili više riječi, ono upotrebljava sve vrste riječi te primjenjuje osnovna gramatička pravila. Velički i Katarinčić (2011) ističu da različiti čimbenici utječu na brzinu usvajanja jezika. Neki od njih su: okolina u kojoj dijete odrasta, zdravstveno stanje, osobnost djeteta itd. Kako ističe Posokhova (2010) djetetov vokabular između treće i šeste godine raste vrlo brzo. U dobi od tri do četiri godine vokabular se od petsto riječi utrostručuje, od četvrte do pete godine raste do tisuću i pola do dvije tisuće riječi. Dijete od pet godina proizvodi tri tisuće riječi. Do šeste godine vokabular se udvostručuje do šest tisuća riječi. Dijete bi do polaska u školu trebalo pravilno izgovarati sve glasove materinskog jezika.

5. NARJEČJA KOD GOVORA DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

U Republici Hrvatskoj postoje tri narječja: kajkavsko, štokavsko i čakavsko. Hrvatska narječja dobila su nazive po upitnim zamjenicama KAJ, ŠTO i ČA. Kajkavštinom se govori u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, preciznije u Zagrebačkoj, Krapinsko-zagorskoj, Varaždinskoj i Međimurskoj županiji, u pojedinim dijelovima Sisačko-moslavačke, Karlovačke i Bjelovarsko-bilogorske županije, u dijelu Gorskog kotara i u većem dijelu Koprivničko-križevačke županije. Kajkavsko narječje može se čuti i u Mađarskoj i Slovačkoj oko Bratislave. Čakavsko narječje zastupljeno je u Hrvatskoj na gotovo cijelome istarskom poluotoku, na otocima od Krka do Lastova i na zapadnoj polovici poluotoka Pelješca, zatim na kopnu čakavsko narječje može se čuti od Hrvatskog primorja do Vinodola, kod Senja i Novigrada je prekid, nastavlja se od Privlake do ušća Cetine s (nekim mjestimičnim štokavskim narječjem), u unutrašnjosti Hrvatske oko Gacke i Ogulina, Pokupljem pa prema istoku i završava ozaljskim i karlovačkim krajem i Žumberkom. Izvan Republike Hrvatske čakavština je zastupljena u austrijskom Gradišću, slovačkim i mađarskim krajevima i južnoj Moravskoj. Štokavština se može čuti u jednom dijelu Slavonije i Like, na Kordunu, u Bosni, Dalmaciji i u zapadnoj Hercegovini, u Srijemu, oko Iloka te u dijelu Bačke (Vranić, Zubčić, Lončarić, 2018).

Škarić (1988) navodi da su studije o dječjem govoru prikazale kako govor djeteta nije nužno govor sredine gdje dijete najdulje živi ni materinski jezik. Govor djeteta govor je one osobe ili sredine za koju se dijete najviše veže. Ističe kako neko dijete govori kao otac, neko kao baka, a neko kao majka.

Hranjec (2009) smatra da je predškolska dob presudna za usvajanje govora. Kaže kako dijete dolaskom u vrtić poznaje samo jedan govor. To je govor iz okrilja svog roditeljskog doma. Ističe kako je dijalekt kajkavcu prvi govorni sustav. Dakle, to dijete služiti će se samo kajkavskim idiomom. Zapravo, ako dijete živi u kajkavskoj sredini i ako svi govore kajkavštinom, onda će to biti kajkavski govorni sustav. Međutim, danas u doba čestih migracija može doći do miješanja različitih govora, ovisno o tome kojim se govorom govori u obiteljskom domu. Hranjec (2009) u knjizi *Ogledi o dječjoj književnosti* govori i o tome kako je predškolska dob presudna za usvajanje govora: u predškolskoj ustanovi i djetetovoj sredini. Zatim, navodi pitanje „Kako dijete usvaja govor (standardni) u dječjem vrtiću kada se u njegovoj sredini govori dijalektom?“ (Hranjec, 2009; str. 451). Ističe kako je dijalekt djetetov prvi govorni sustav preko kojeg usvaja elementarne odnose te da je dijete naviknuto na fonološki, sintaktički i morfološki sustav svoga govora sredine. Hranjec (2009) navodi još i to

da dijete nakon prvog jezika uči drugi i da prvi jezik ne smije zanemariti. U istoj knjizi Hranjec (2009) objašnjava kako je bitno kod odgojitelja koji nije kajkavac da zna kajkavsko narječje ili bilo koje drugo narječje najuže lokalne sredine u kojoj radi. U suprotnom komunikacija će biti blokirana ili će doći do nesporazuma.

„Boravak u dječjem vrtiću svakom djetetu omogućuje dopunjavanje govorne kompetencije, rječnika, slobodnije i preciznije izražavanje te češće korištenje složenih rečenica.“ (Peteh, 2018; str. 14). Svako dijete, kada dođe u dječji vrtić, donosi različiti govorni izraz i specifičnosti svog okruženja. Djeca u dječji vrtić dolaze s rječnikom roditeljskog doma, a u dječjem vrtiću razvijaju rječnik svakodnevnice komunikacije, kao i tematski rječnik (Peteh, 2018). Pričanjem priča i kazivanjem dječjih pjesama dijete u vrtiću također počinje usvajati i standardni hrvatski jezik.

Pjesništvo za djecu pozitivno utječe na govorni razvoj djece. Poezija pridonosi pravilnom izgovoru riječi i rečenica kod djece, a odgojitelj u dječjem vrtiću čitanjem pjesme djecu uvodi u svijet lirike. Pjesnici koje sam prikazala u radu pisali su pjesme za djecu na kajkavskom narječju. Upravo kajkavsko narječje ima niz djela koja djeca mogu upoznati još u najranijoj dobi. Stoga sam provela aktivnost u dječjem vrtiću s ciljem razvijanje ljubavi prema kajkavskom pjesništvu i poticanjem djece na govor, komunikaciju i izražavanje na govoru njihovog roditeljskog doma, odnosno na kajkavskom narječju. Djeci se može približiti raznolika tematika pjesme: pjesme o biljkama, životinjama, objektima, okruženju, a mogu se čitati i pjesme o blagdanima i godišnjim dobima. S obzirom na to da sam aktivnost provela u listopadu, za aktivnost sam odabrala pjesmu s tematikom prikladnom za jesen.

6. PROVOĐENJE AKTIVNOSTI U DJEČJEM VRTIĆU „ŽIBEKI“

Aktivnost sam provela u listopadu 2023. u Dječjem vrtiću „Žibeki“ Čakovec u podružnici u Brezju u starijoj skupini „Dugice“. U skupini „Dugice“ nalaze se djeca u dobi od pet godina sve do polaska u školu. Bilo je prisutno dvadeset i troje djece.

6.1 Cilj aktivnosti

Cilj je aktivnosti razvijanje ljubavi prema kajkavskom pjesništvu i poticanje djece na govor, komunikaciju i izražavanje na govoru njihovog roditeljskog doma, odnosno na kajkavskom narječju.

6.2 Razvojne zadaće

GOVOR, KOMUNIKACIJA, IZRAŽAVANJE I STVARALAŠTVO: razvoj slušanja i razumijevanja govora, razvoj izražajnog govora te izražavanje vlastitih misli i osjećaja, razvoj sposobnosti doživljavanja literarnih djela, poticanje razvoja leksika/rječnika, razvoj likovne imaginacije i kreativnosti, razvoj rane pismenosti - predvještina čitanja i pisanja

TJELESNI I PSIHOMOTORIČKI RAZVOJ: razvoj koordinacije i preciznosti pokreta, razvoj fine motorike

SPOZNAJNI RAZVOJ: stjecanje iskustva o uzročno-posljedičnim vezama, razvoj pamćenja

SOCIOEMOCIONALNI RAZVOJ I RAZVOJ LIČNOSTI: razvoj pozitivnih emocionalnih stanja, razvoj sposobnosti prepoznavanja i izražavanja emocija, razvoj dječje kompetencije, razvoj samovrednovanja, razvoj kooperativnosti u skupnom radu i igri, razvoj pozitivnih stavova i odnosa prema sebi, razvoj pozitivnih stavova i odnosa prema okolini, razvoj odnosa sa vršnjacima, razvoj empatije

6.3 Faze planirane aktivnosti

1. Igra „Mali ježevi“

Djeci sam donijela izrađenu senzornu stazu od kamenčića, mahovine, kestena, žirova i suhog lišća. Djecu sam uvela u igru na način da su oni mali ježevi. Djeca su izula

svoje papučice i hodala su po stazi. Za vrijeme hodanja po stazi govorila su kakva je podloga, a ja sam njihove riječi izgovarala na dijalektu, primjerice: bodljikavo: (standard) – bodeče (kajkavski)

2. Igra opipanja i osluškivanja lišća

Također, donijela sam veliku podlogu sa suhim lišćem te sam ih motivirala da opipaju lišće te ga osluškuju valjajući se po njemu kroz igru ježeva. Djeca su bila u ulozi ježića, a ja sam ih potaknula na govor i komunikaciju pri tome.

3. Čitanje pjesme

Usljedilo je čitanje pjesme; prvo su slušali, a drugi put smo čitali uz pomoć aplikacija.

4. Razgovor o doživljaju pjesme

„Što mislite o pjesmi?“, „Kako vam se pjesma sviđa?“, „Što vi mislite o ježeku?“, „Kakav je on?“, „O kome stalno ježek misli?“, „Kažete li vi doma kruške ili hruške?“, „Zašto furt misli o hruškama?“, „Volite li vi jesti kruške?“, „Zašto jesen ima suknju?“, „Što to pada u jesen?“, „Kako ježek nosi hruške v luknju?“

5. Stvaralačke aktivnosti, aktivnosti po raznim centrima

Likovna aktivnost - modeliranje ježića od glinamola i čačkalica, likovni centar

Osmišljavanje pjesme o ježiću, centar početnog čitanja i pisanja

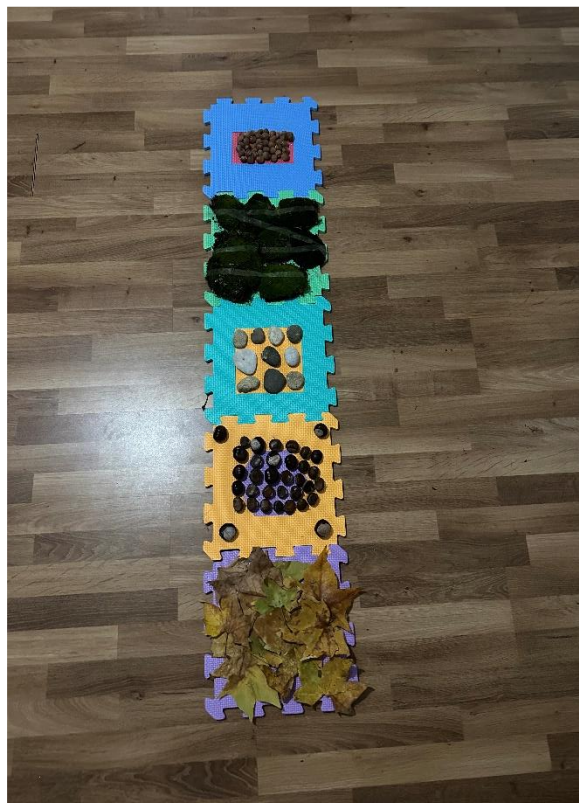
Pjesma autorice Božice Jelušić:

JEŽEK

*Ježek nam spod listja šuška.
Crno joko, vlažna njuška.*

*Celi pikav i bodeči,
O hruškama furt misleči.
Jesen ima žutu suknju:
Ježek nosi hruške v luknju.
Tam pod međom ima hižu,
Gdi vatrenu sluša vižu.
Na dimnjaku broji ftiče,
K drugoj strani joko hiče.
Visoka se njiše trava;
Za ježicom on zdihava.
K dragoj došel jako splašen,
Plešiv, šepav, ampak spašen!
Rekla mu je: „Ježek mili,
Sok od hruške bumo spili!“
Gda ježicu on zaprosi,
Najlepše joj hruške nosi!
Auti po cesti jure -
Ježek ostal bez frizure!*

6.4 Refleksija na provedenu aktivnost

Slika 1 Senzorna staza

Aktivnost sam započela postavljanjem senzorne staze. Djeca su izula svoje papučice te sam ih uvela u ulogu malih ježeka. Svako dijete je govorilo kakva je podloga; „tvrda“, „mekana“, „pika“, „hladna“. Tijekom hodanja po stazi postavljala sam im poticajna pitanja: „Kakva je podloga?“, „Je podloga bodeća?“. Njihove odgovore izgovarala sam na kajkavskom narječju, pr. tvrda - trda.

Slika 2 Hodanje po senzornoj stazi

Nakon senzorne staze, djeci sam pripremila veliku platu sa suhim lišćem i nekim jesenskim plodovima. Djeca su u igri malih ježeva osluškivala i opipavala lišće, tražila i imenovala jesenske plodove.

Slika 3 i 4 Igra osluškivanja i opipanja lišća

Djecu sam pozvala na tepih, a ja sam sjela nasuprot njih. Prvi put sam im pročitala pjesmu, a drugi put sam im pročitala sa aplikacijama. Uslijedio je razgovor o pjesmi. Na pitanje „Kako vam se pjesma sviđa?“ uslijedili su odgovori: „Lijepa.“, „Volim ježeke.“. Na pitanje „Kakav je ježek?“, bili su razni odgovori: „Dobar“, „Bodljikav“, „Ima iglice, skoro po celim telu.“, „Nogice mu se ne vide.“, „Crni“, „Smeđi“, „Ima crnu njuškicu“, „Malo su mu crne bodljice“. Pitala sam ih i „O kome stalno ježek misli?“, slijede odgovori djece: „O kruškama.“. Zatim sam ih pitala „Kažete li vi doma kruške ili hruške?“, rekla sam im nek dignu ruke koji doma kažu hruške. Ruku je diglo osmero djece. Sljedeće pitanje bilo je „Volite li vi jesti kruške?“, odgovor jedne djevojčice bio je „Jer voli jesti kruške“. Uslijedilo je pitanje „Da li vi volite jesti kruške“ i jednoglasni odgovor „Da.“ Zatim pitanje „Zašto jesen ima žutu suknju?“ i odgovor „Zato jer promeni boju dok je jesen i sve je šareno“ Nadalje moje pitanje glasilo je „Što to pada u jesen?“, odgovori su bili „Lišće.“, „Lišće šareno, crveno, žuto.“ Tada sam ih još pitala „Kako ježek nosi hruške v luknju?“ i odgovori „Na bodljama“, „Napiči si.“.

Zajedno smo osmislili našu pjesmicu o ježeku na kajkavskom narječju, na način da sam ja započela. Za vrijeme pjesmice poticala sam ih na govor na kajkavskom narječju.

*Mali ježek pikače ima
I jako voli jabuke i hruške.
Brani se pikačima
I sklupča se u kuglu dok je strahom.*

*Hiža mu je lukinja
A ježek hoda po zelenim i žutim listjem.*

*Ima čuda pikači
Koji su bele i črne boje.*

Nakon pjesmice uslijedila je likovna aktivnost. Djeca su modelirala ježa s glinamolom, čačkalicama, a crni marker im je poslužio za oči i njuškicu.

Slike 5, 6 i 7 Likovna aktivnost, modeliranje ježa

7. ZAKLJUČAK

Poezija u dječjem vrtiću i obiteljskom domu dobro i pozitivno utječe na dijete. Pridonosi razvijanju govorne kulture, pravilnom izgovoru riječi i rečenica, obogaćivanju rječnika, obogaćivanju dječjeg govora lijepim i slikovitim izrazima i predodžbama, može probuditi emocije prema zavičaju, ljudima i prirodi, itd. Kako dijete pamti sadržaj pjesme, ono uči svoj jezik i jezik pjesnika.

Smatram da se dijete već u najranijoj dobi treba upoznati s vrijednostima dječje književnosti jer ono jako voli stihove te ih lako pamti. Također, u kajkavskom kraju nastala su mnoga djela za djecu na kojima se razvijaju kultura, baština i sva ljepota narječja.

Cilj aktivnosti u dječjem vrtiću bio je razvijanje ljubavi prema kajkavskom pjesništvu i poticanje djece na govor, komunikaciju i izražavanje na govoru njihovog roditeljskog doma odnosno na kajkavskom narječju. Nakon provedene aktivnosti u dječjem vrtiću uočila sam da se na kajkavskom narječju ne izražava onaj broj djece koji sam očekivala. No, tijekom aktivnosti neka djeca su se izražavala i na standardu i na kajkavskom narječju, uz moj poticaj.

Smatram da je ovdje vrlo bitan odgojitelj koji bi trebao unositi više aktivnosti na narječju i književna djela na kajkavskom narječju za aktivnosti u dječjem vrtiću. Na taj će se način njegovati kajkavsko narječje, a djeca će osjećati pripadnost istome. Poticanje govora na kajkavskom narječju ili bilo kojem narječju bitno je jer se na taj način njeguje kultura, djetetovo porijeklo i ono najbitnije govor koji će to dijete jednog dana prenijeti drugim generacijama. S obzirom da djeca prvo usvajaju svoj materinski jezik, u ovom slučaju kajkavsko narječje, a onda tek standardni, smatram da bi odgojitelj trebao poticati oba govora.

8. LITERATURA

- Crnković, M. (1969). *Dječja književnost*. Zagreb, Školska knjiga.
- Hranjec, S. (2022). *Hrvatska kajkavska dječja književnost*. Zagreb, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Hranjec, S. (2009). *Ogledi o dječjoj književnosti*. Zagreb, Alfa.
- Hranjec, S. (2006). *Pregled hrvatske dječje književnosti*. Zagreb, Školska knjiga.
- Hranjec, S. (1996). *Kajkavsko narječje i književnost u nastavi*. Čakovec, Zrinski.
- Hranjec, S. (1995). *Hrvatska kajkavska dječja književnost*. Čakovec, Zrinski.
- Kuvač Kraljević, J. (2015). *Priručnik za prepoznavanje i obrazovanje djece s teškoćama*. Zagreb, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Lupis, N. (2000). Pjesma ili recitacija u dječjem vrtiću. *Dijete, vrtić, obitelj*, vol. 6, br. 23-24, 2000, 50-55. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/file/268470>
- Mijo Lončarić, Croatica, Povijest hrvatskoga jezika, 5. knjiga, Zagreb, 2018, str. 526, Pribavljeno 23.08.2023. sa <https://jezik.hr/hrvatska-narjecja.html>
- Peteh, M. (2018). *Radost igre i stvaranja*. Zagreb, Alinea.
- Posokhova, I. (2010). *200 logopedskih igara*. Zagreb, PLANET ZOE d.o.o.
- Škarić, I. (1988). *U potrazi za izgubljenim govorom*. Zagreb, Školska knjiga.
- Turza – Bogdan, T. (2013). *Kajkavsko narječje u nastavi hrvatskoga jezika. Prilozi za osnovnoškolsku nastavu*. Čakovec, Matica hrvatska.
- Velički, V., Katarinčić I. (2011). *Stihovi u pokretu*. Zagreb, Alfa.
- Zalar, I. (2007). *Antologija hrvatske dječje poezije*. Zagreb, Školska knjiga.
- Zalar, D. (2002). *Poezija u zrcalu nastave*. Zagreb, Mozaik knjiga.

IZJAVA

o samostalnoj izradi rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)